

RUS EDEBİYATINDA GOTİK KURGUNUN SOSYOPOLİTİK BOYUTU: TOLSTOY'UN VAMPİR HİKÂYESLERİNDE OSMANLI CADILARI

Duygu Özakin

Dr., duyguozakin(at)gmail.com

ÖZ

Anahtar kelimeler:
*Gotik, Slav folkloru,
Osmanlı'da cadı avı,
vampir/vurdalak,
A.K. Tolstoy.*

Bu çalışma, vampirin ve vampirizmin toplumsal tarih açısından simgelediği değerleri, Rus yazar Aleksey Konstantinoviç Tolstoy'un Vurdalak Ailesi (Sem'ya vurdalaka) ve Vampir (Upır') adlı gotik hikâyelerini edebiyat sosyolojisi yöntemiyle analiz ederek ortaya koymayı amaçlamaktadır. Gotik kurgunun önemli tiplerinden biri olan vampir, mezarlarından kalkıp insan kanı içerek beslenen mitolojik ve folklorik yaratıkları tanımlar. Çalışmada vampir /vurdalak inancının Türk ve Slav kökenlerine ilişkin ortaya atılan etimolojik görüşlere yer verilmiş, cadı ve vampir inanışları arasındaki paralelliklere değinilmiş, halk bilimi ve tarih odaklı literatür değerlendirmesi sonucu Osmanlı'da cadı inancının Batı'daki vampire karşılık geldiği tespit edilmiştir. Tolstoy'un Vurdalak Ailesi öyküsünde Türk kökenli kanun kaçağı Alibek tiplmesi tarafından köylülere bulaştırılan vampirizmin kökenleri ve yazarın vampirle eş tuttuğu yeniçerilere eserinde yer vermesinin nedenleri araştırılmıştır. Osmanlı'da 16. yüzyıl Şeyhülislam Ebûssuûd Efendi'nin fetvalarına konu olan vampir tipi kan emici yaratıklardan söz edildiği ve 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasını meşru kılmak adına yürütülen ve Tırnova Cadıları vakası olarak anılan propaganda sonucu yeniçerilerle vampirlerin ilişkilendirildiği bilgisine ulaşılmıştır. Çalışmada, vampirizmin kimi zaman sınıf bilinci uyandırmaya yönelik, kimi zaman da ötekileştirici bir toplumsal-siyasal mecaz olarak kullanıldığı sonucuna erişilmiştir.

SOCIOPOLITICAL DIMENSIONS OF GOTHIC FICTION IN RUSSIAN LITERATURE: OTTOMAN WITCHES IN TOLSTOY'S VAMPIRE STORIES

ABSTRACT

Keywords:
*Gothic, Slavic
folklore, witch-hunt
in Ottoman Empire,
vampire/vourdalak,
A.K. Tolstoy.*

The purpose of the study is to illustrate the symbolical values of vampirism and the vampire in terms of social history through Russian writer Aleksey Konstantinovich Tolstoy's short stories The Family of the Vourdalak (Sem'ya vurdalaka) and The Vampire (Upyr') within the framework of sociology of literature. The vampire, which is one of the important characters of gothic fiction describes mythological and folkloric creatures. The study includes etymological views on the Turkish and Slavic origins of the word vampire /vourdalak and the similarities between the witch and vampire beliefs. It has been determined that witch belief in the Ottoman Empire corresponds to the vampire in the West as a result of review of folkloric and historical literature. Fictional Turkish bandit Alibek contaminates vampirism to peasants and Ottoman janissaries are equaled to vampires in Tolstoy's The Family of the Vourdalak. The reasons of the bad reputation of janissaries which even Tolstoy heard about was investigated. In the Ottoman Empire the vampire-type blood-sucking creatures were mentioned in 16th century in Shaykh al-Islām Ebûssuûd Efendi's fatwas. Also vampires were associated with jannissaries as a result of the propaganda (known as Witches of Tırnova) carried out to legitimize the abolition of the Jannissary Corps in 1826. It is cleared through the study that vampirism is used as a sociopolitical metaphor sometimes to awaken class consciousness and sometimes to otherize.

Giriş

19. yüzyıl, Avrupa ülkelerinden farklı olarak, Rusya için Gotik edebiyatın altın çağını başlattığı dönemdir. Batı'da 18. yüzyılın ikinci yarısıyla 19. yüzyıl başlarında zirveye yerleşen türün Rusya'da görece geç ortaya çıkmasında, Avrupa kökenli sanatsal ve edebi yönelimlerin Rusya'ya kademeli olarak gelmesi ve edebi gelenek itibariyle yaygınlaşmasının zaman alması etkili olmuştur.

Rus edebiyatında romantizmin yükselişe geçmesinin, 19. yüzyıl başlarına denk düşmesi, romantizmin karanlık bir yorumlaması olan Gotiğin bu devirde altın çağını sürdürmesini açıklamaktadır. Dünya edebiyatında Gotik edebiyatın ilk örneği, İngiliz yazar Holace Walpole'un *Otranto Kalesi /The Castle of Otranto* romanı olarak kabul görmektedir. 1764 yılında okurla buluşan roman, İngiliz edebiyatının dünya dillerine çevrilmesi yoluyla çağdaşlarını etkisi altına almış ve benzer edebi ürünlerin ardı ardına verilmesini sağlamıştır.

Bu eserin kazandığı ünün ardından Batı edebiyat dünyasında Gotik çılgınlığı yaşanmıştır. Gotik kurmacanın muhteva ettiği örtük siyasal göndermelerin entelektüel dünyada karşılık bulması, metinlerin merak unsurunu devamlı canlı tutması ve korkunun pazarlanabilir bir tür olduğunun keşfedilmesi türün popülerliğine güç kazandırmış; adeta bir Gotik patlaması yaşanmasına vesile olmuştur.

Gotik türün sadece bir yazarı değil, aynı zamanda bir kuramcısı olan İngiliz kadın yazar Clara Reeve, eski şövalye romanları (romanslar), modern roman teknikleri ve kendi sanatsal üslubunun sentezini yaratmayı amaçlayan eserler vermiş (Grigor'yeva, 2011: 96) bu eserlerin Rusçaya yapılan çevirileri sayesinde Rus edebiyat dünyası Gotik kurguyla tanışmıştır.

Rus edebiyatının ilk özgün Gotik kurgusu, tarihçi yazar Nikolay Karamzin'in 1793 tarihli *Bornholm Adası /Ostrov Borngol'm* adlı öyküsü olarak kabul edilir (Vatsuro, 2002: 78). Yazarın daha az bilinen *Sierra-Morena* adlı öyküsü de Gotik türde sayılmaktadır ancak 1795 tarihli bu eser ilkinin gölgesinde kalmıştır.

Karamzin'in ardından, halk inanışlarından ilham alan yazarlar hayaletler, kan emiciler, kurt adamlar, ölümden sonra dirilenler, cadılar, kötücül ruhlar ve demonik varlıklar gibi motifleri dönemin anlatı teknikleriyle bir araya getirerek, çoğunluğu kısa öykü türünde olmakla beraber çeşitli eserler kaleme almışlardır. Aralarında Aleksandr Puşkin, Mihail Lermontov, Nikolay Gogol, Vladimir Odoyevski, Fyodor Dostoyevski gibi tanınmış şair ve yazarların da yer aldığı edebiyatçılar, halk inanışlarına yönelik yükselen ilgiye tepkisiz kalamamışlar ve eserlerinde doğüstü temalara yer vermişlerdir.

mamışlar ve eserlerinde doğüstü temalara yer vermişlerdir.

"Akıl dışı öğelerin, Rus edebiyatında en fazla önem kazandığı dönem, 19. yüzyılın otuzlu ve kırklı yıllarıdır" (Günal, 1995: 111). Rus edebiyatında mitler ve halk efsaneleri, Rus romantizminin klasikleri ile yeniden canlanmıştır. Folklorik bir yaklaşımla renklendirilen fantastik-romantik hikâyeler demonolojik unsurlarla (şeytanlar, cadılar, kötücül ruhlar) kurulur. Bu hikâyeler, pagan ve Hristiyan inançlarının senteziyle oluşturulan efsanelerden izler taşır (Fedotova, 2008: 127).

19. yüzyıl Rus edebiyatının, yeni yüzyıla romantik yönelimlerle başlamış olmasına karşın, devrin belirleyici edebi akımının realizm olması Gotik arayışları bir süreliğine geri planda bırakmışa da varlığını sürdürmesini engellememiştir. Bu arayışın temsilcilerinden Rus şair, yazar, oyun yazarı ve tarihsel kurmaca yazarı Aleksey Konstantinoviç Tolstoy (1817-1875) *Vurdalak Ailesi* ve *Vampir* adlı öykülerini, mezarından çıkıp insanların kanını emen ölümlere ilişkin vampir efsanesinden hareketle kaleme almıştır.

Çalışmada öncelikle vampir/ vurdalak inancının kökenleri üzerine ortaya atılan görüşlerin genel bir değerlendirmesi sunulacaktır. Böylelikle, yazarın vampir hikâyelerinde söz edilen kan emiciliği, kurgu içinde neden Türk kökenli düşman figürleriyle ilişkilendirdiği açıklığa kavuşacaktır.

Vampir / Vurdalak İnanışının Türk ve Slav Kökenleri

Vampir efsanesi, Avrupa kültüründe tanındığı biçimiyle, vampirlerin, insanların kanlarını içerek ya da onları boğarak öldüren yaratıklar olduğu Slav folklorundan türemiştir. İnsanların kanını emerek yeniden hayata dönmek üzere, sadece geceleri mezarlarından kalkan mitolojik ve folklorik varlıklar, dünya dillerinde çeşitli biçimlerde adlandırılmıştır. Halk bilimciler ve dil bilimciler arasında bu kan içici yaratıklardan en tanınmış olan vampirin kökeni üzerine çeşitli görüşler öne sürülmüştür. En yaygın kabul gören görüşlerse sözcüğün ve inancın Türk ve Slav kökenlerine vurgu yapmıştır.

Vampir sözcüğünün etimolojik kökeni üzerine yürütülen çalışmalarda, terimin sırasıyla Türkçe, Yunanca, İbranice ve Macarca köklerini savunan belli başlı dört ekol söz konusudur. 1985 yılında kaleme aldığı araştırmasında Wilson, "Macaristan ve Transilvanya ormanlarının karanlık ve meşum yarattığı vampirin" kökeni üzerine ortaya atılan iddialar arasında ancak son dönem İngiliz ve Amerikan yazarlarından oluşan

bir grubun, sözcüğün Macarca aslı üzerine görüşler öne sürdüğünü (Wilson, 1985: 577) ifade etmektedir. Bu son grubun yürüttüğü tartışmalar haricinde araştırmacılar, Macar toprakları dışındaki köklerle ilgilenmiştir. Vampirlerin anavatanı sayılan Macaristan ve Transilvanya’da, vampir terimi sadece bir neolojizm olarak kullanılmış ve Batı’da olduğu kadar popülerliğe ulaşmamıştır. (Wilson, 1985: 582). Yaltırık, vampir sözcüğünün kökenine ilişkin görüşlerin şu şekilde sınıflandırıldığını kaydeder:

İlk görüş, F. Miklosich’in ortaya attığı “vampir” kelimesinin “uber” kelimesinden geldiğini savunan ve vampir inancı üzerine araştırmalarıyla tanınmış Montague Summers’in savunduğu görüştür. İkinci görüş vampir kelimesinin hiçbir kelimedenden gelmeden orijinal halini koruduğunu savunan klasik görüştür ki Summers bunu Yunancadaki “içmek” anlamına gelen “pi” köküne dayandırmıştır. Üçüncü görüş kelimenin Slav asıllı olup Sırpça “bamiuip” kökünden türediğini savunmaktadır. Aynı görüşün farklı açıklamalarına göre Sırp-Hırvatça “pirati” (metinde “to blow” yazılmış muhtemelen “darbe” ya da “güçlü esinti” anlamında) ve Litvanca “vempiti” (içmek) kelimesinden gelmektedir. Yine bu görüş içerisinde “bamiuip” kelimesinin erken Yunancadan gelme bir kelime olduğunu düşünen de vardır. Dördüncü görüş ise bazı çağdaş Amerikan ve İngiliz yazarlarınca öne sürülen, “vampir” kelimesinin Macarcadan geldiği iddiasıdır. Raymond T. McNally, Macarca “vampir” (metinde de aynı kelimesinin bilinen “vampire” kelimesinin kökeni olduğunu iddia etmiştir. Bunlar arasında genel olarak en çok Slav kökenli olduğu ön plana çıkmıştır ki Jan Louis Perkowsky’ye göre genel tartışma çevreleri bu görüş üzerinde durmaktadır (Yaltırık, 2013: 213-4).

Rus vampirizmi üzerine yapılan çalışmalarda, vampir sözcüğünün ‘upır’ biçimine dek geçmişi takip edilmiştir. Şirin-User “erken Slav halklarının tarihleri hakkındaki bilgilerin yetersizliği yüzünden meseleyi daha ileriye taşıyamamış” olduklarını ortaya koyar. Upır’ın 11-12. yüzyıllarda Rusçaya girdiği tespit edilmiş; ancak meseleye 10-11. yüzyıl Slav-Türk (Kuman, Peçenek ve diğer boylar) ilişkileri bağlamında yaklaşılmadığı için çözüme erişilememiştir. Rus-Türk ilişkilerinin başlangıç aşamasını oluşturan bu dönemde kültürler arası etkileşimin başlaması nedeniyle, Hristiyanlığı kabul etmeyen Türk boylarının mitolojilerine ait öğelerden biri olan upır’ın, Türk-Slav ilişkilerinin başladığı yıllarda Rusçaya girdiği tahmin edilmektedir. Bu inanış, Kıpçak Türkleri başta olmak üzere, birçok Türk boyunun folklorunda yer almaktadır (Şirin-User, 2010: 124).

Rus kültüründe “canlı upır, ölü olanı omzunda taşıyarak onu yeryüzünde gezdirir. Upır genelde ölen kişinin kılığında ve onun öldüğü günkü kıyafetleri içinde dolaşır” (Öksüz, 2014: 189). Türk inanışında da ubırın benzer özellikleri dikkat çekmektedir. *Türk Söylence Sözlüğü*’nde Karakurt (2011), vampir anlamına gelen ubır sözcüğü için “obur, hobur, vupar, opkur, opkan” eş-

değerlerini vermiştir. Ubır, (ub/ob) açgözlülük anlamı içerir. Obruk sözü de aynı kökten gelir ve girdap anlamını taşır:

Günahkâr kimseler mezarda bir hayvan şekline bürünür. İri başlı, uzun kuyruklu bir varlıktır. Genellikle ölen büyüücüler Ubıra dönüşür. Ağzından ateş püskürtür. Günlerce hatta aylarca hareketsiz kalabileceği gibi istediğinde uçabilir de. Hiçkimseden korkmaz. Etrafına bulaşıcı hastalık yayar. Ne bulursa yer. Obur olduğu anlaşılan bir ölünün mezarı açılıp çivi çakılır. İstedikinde istediği şekle girebilir. Kurt veya yaban köpeği kılığına girip koyunları parçalar. Bir dağın başında toplanıp, kaçırdıkları insanları yerler. Bir ölünün obur olmaması için ateşin altından geçirilmesi gerekir. Daha çok Romanya ve Moldova’da yaşayan Türk topluluklarınca Vampir anlamında kullanılır. Fin Ugor kavimlerinde de benzer söyleyişlerle yer alır. Ele geçirdiği insanın içinde yaşayan korkunç bir yaratıktır. İçinde Ubır bulunan kimse ona benzemeye başlar, yemeye doymaz. Ama yese de zayıf kalır. Çünkü onun yediği yemek kendi vücuduna değil, Ubır’a sinmiştir. Tatar halkında “Ubır kendisi doysa da gözü doymaz” gibi bir deyim de vardır. Ubırlı insanlar gece kalkıp yemek ararlar, bulamayınca da alev yumağına dönüşüp bacadan çıkarlar ve başka insanların yemeğini çalarlar. Ubır da tıpkı alev gibi doymak bilmez, azgın, açgözlü, her şeyi yutan bir yaratıktır. Ayrıca leşle beslenir. İstedik an kedi, köpek veya güzel bir kız kılığına girebilir. Ubır kadınları ve hayvanları emmeyi de sever (Karakurt, 2011: 215).

Cadı anlamına gelen Türkçe ‘uber’ kelimesi, Rusçada kullanılan ‘vampir’ kelimesinin kökeninin muhtemel varyasyonlarından biri olarak kabul edilir (Nikol’skiy, 2016: 2). Bununla birlikte, vampirin Slav kültürüne özgü bir çeşitlemesi olan vurdalaklara ayrıca yer verildiği görülmektedir. Vurdalak, ay ışığıyla mezarından kalkan ve geceleri kan içmek için evlerde dolaşan ölüdür. Vampir, vurdalak gibi mitolojik kişiliklerin ortak noktası hepsinin insan kanı içmesi ve su ya da ay ışığıyla ilişkilendirilmesidir. Ancak kendi kimlikleriyle gezmek yerine; kurt, hayvan veya bir merhumun ikizi olarak gezerler. Sözcüğün kökeni, hayvanlar için kullanılan lakat’ /лакаты yani ‘içmek’ fiilinden gelmektedir (Chudinov, 2000).

Dünya kültüründeki kan içici yaratık adlandırmaları arasında, Doğu Avrupa çıkışlı vampir sözcüğü en yaygın ve ünlü olanıdır. Slav demonolojisinde vampir, yeniden yaşama dönen ve geceleri canlıların kanını emerek beslenen, güçlenen bir cesettir. Bu mitin kökeni belirsizdir; ama popüler kültürdeki vampir kavramını dünyaya nakledenlerin Slavlar olduğu ve bunun da Hristiyanlık dışı pagan inanışlara dek izlenebileceği konusunda araştırmacılar hemfikirler (Akt. Şirin-User, 2010: 120).

Türk dünyasından halk inançları ve anlatılarından yer alan varlıklardan Obur dışında Yek/Yek İçkek, Yalmavuz, Cadı, Albastı, Dev ve Emegen de çeşitli özellikleriyle vampir tipi yaratıklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Sarpkaya, 2016: 20). Türk ve Slav kökenleri üzerine farklı görüşlerin ortaya atıldığı vampir sözcüğünün, kavramsal açıdan her iki kültürün folklorunda

canlılığını koruduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan vampirizm, sözlü halk geleneğinden çıkarak romantik dönem eserleri aracılığıyla dünya edebiyatlarının modern türlerinde kendine yer edinmiştir.

Vurdalak Ailesi / Sem'ya Vurdalaka (1839)

Aleksey Tolstoy, *Vurdalak Ailesi*'ni 1839 yılında *La Famille du Vourdak: Fragment inedit des Memoires d'un inconnu* başlığıyla Fransızca kaleme almıştır. Metin 1884 yılında *Russkiy Vestnik* dergisinde yayınlanmıştır. Boleslav Markeviç tarafından Fransızca aslından Rusçaya *Sem'ya Vurdalaka* başlığıyla çevrilmiştir.

Vurdalak Ailesi, Gotik edebiyatta sıklıkla karşılaşıldığı gibi, entelektüel arkadaş grubunda akşamları toplanıp herkesin kendi efsanelerinden esinlenen korku hikâyeleri anlatmasıyla başlayan; kurgu içinde kurgu tekniğiyle yazılmış bir eserdir. Ana karakter olan Markiz d'Urfé, anlatılan öyküleri ilginç bulmakla beraber, anlatıcıların yaşananlara kendi gözleriyle tanıklık etmedikleri için, hikâyelerinin özgünlükten yoksun olduğunu dile getirdikten sonra kendi başından geçenleri paylaşır.

Marquize d'Urfé adındaki Fransız diplomatın yolu bir Sırp köyüne düşer. Geceyi geçireceği evin sahibi on gün önce, Türk asıllı kanun kaçağı Alibek'i yakalamak üzere evi terk etmiştir. Alibek'ten, son zamanlarda tüm bölgeyi harap eden bir soyguncu olarak söz edilmektedir. İhtiyar Gorça, giderken oğullarına on gün beklemelerini, bu sürenin ardından şayet eve dönerse, kalbine bir kazık saplayarak kendisini öldürmelerini öğütler. Zira on günün ardından sağ çıkıp gelirse, mutlaka bir vurdalak olarak geri dönmüş olacaktır:

Eğer, Tanrı korusun, on gün sonra geri dönersem, kendi iyiliğiniz için beni içeri almayın. Size emrediyorum. Ne yaparsam yapayım, ne söylersem söyleyeyim babanız olduğumu unutun! Kalbime kavak dalından bir kazık saplayın; bilin ki sizin kanınızı emmek için geri dönen lanetli bir vurdalak olmuştumdur (Tolstoy, 1884).

Vurdalaklar, mezarlarından kalkıp insanların kanını içmeye gelen ölümlerdir. Vampirler gibi davranırlar ama ayırt edici bir özellikleri vardır: Vurdalaklar aile bağı olan kişilerin ve en yakınlarının kanını içmeyi tercih ederler. Aileden geçen vurdalak tipi vampirizm nedeniyle, Bosna ve Macaristan'ın tüm köylerinin vurdalaklarla dolu olduğuna inanılır.

Anlatıcı Markiz, tam da onuncu gün köye varmış ve olaylara tanıklık etmiştir. Tipik bir Slav güzeli olarak nitelendirdiği evin kızı Zdenka'dan kısa sürede etkilenir. Birkaç dakika içinde onun büyüüne kapıldığını anlatır. Bu sırada evin babası bir yanı kanlar içinde geri dönüp kapıyı çalar. Bir toz bulutunun ardından gelen adam, köpeğini

bile huzursuz eder:

'Bu köpeğin nesi var? dedi yaşlı adam, giderek daha fazla öfkeleniyordu. 'Bütün bunlar ne anlama geliyor? Kendi evinde bir yabancı mıyım? Dağlarda on gün geçirmek, beni kendi köpeğimin bile tanıyamayacağı kadar çok mu değiştirdi?' (Tolstoy, 1884).

Georgi köpeği babasının öfkeli isteği üzerine öldürür. Ancak tam da onuncu günde olmaları nedeniyle, babalarına tereddütlü yaklaşmaktadırlar. Kızı, babasından maceralarını anlatmasını ister; çünkü yaşlı adamın en sevdiği şeylerden biri kahramanlık hikâyelerini büyük bir hevesle paylaşmaktır. Böylece onun bir vampire dönüşüp dönüşmediğini anlamaya çalışırlar. Ama ihtiyar, nihayetinde Alibek'i ortadan kaldırdığını iddia edip olayın detaylarını daha sonra anlatacağını söyleyerek kaçamak cevaplar verir:

Sırtında asılı duran çuvalı açtı ve içinden –kendi ölü yüzü kadar solgun olmasa da- soluk ve kanlı bir kelle çıkardı. Korkuyla başımızı çevirdik, ama Gorça torbayı Pyotr'a verdi: İşte, dedi, kapıya asın da gelip geçen herkes Alibek'in öldüğünü ve yolların soygunculardan –tabii ki Sultan'ın Yeniçerileri dışında!- temizlendiğini öğrensin (Tolstoy, 1884).

Dolunaylı gecede herkes yatmaya gittiğinde, anlatıcı Markiz, kendisine yaklaşan ihtiyarın bir kadavra gibi kötü kokan soluğunu ve korkunç gözlerini fark eder. Fakat adam kendisine zarar veremez. Gece yarısı uyanan torunu, Türklerle nasıl savaştığını anlatması için ihtiyarı alıkoyar. Büyüdüğünde kendisinin de Türklerle savaşmak istediğini dile getirmesi, Türklerle duyulan öfkenin esere yansıtılan örneklerinden bir diğeridir.

Büyükbaba, kendisine bir yatağan verme vaa-diyle torununu kandırır ve evden uzaklaşırlar. İhtiyar Gorça ortadan kaybolur, torunuysa aile üyeleri tarafından bulunur. Yaşlı adam, bazı geceler evin etrafında görünür. Tuna nehri donduğu için Markiz evde bir süre daha konaklamak zorunda kalır ve olaylara günü gününe tanıklık etme fırsatı bulur. Zdenka'dan ayrılmak zorunda kalmadığı için mutlu hisseden Markiz'in betimlemelerinde folklorik unsurların ön plana çıkarıldığı görülür. Zdenka'nın tam bir Slav güzeli olarak tanımlanması ve bu sahnelerin özel bir duyarlılıkla kaleme alınması, Aleksey Tolstoy'un halk bilimine duyduğu ilgiyi yansıtmaktadır.

Bir gün yaşlı Gorça geri döner, aile sofrasına oturur. Çocukları vampir olup olmadığından emin olmak için istavroz çıkarmasını isterler ama reddeder. Adamın vampire dönüştüğünden emin olan Georgi kalbine saplamak üzere bir kazık ararken, yaşlı adam, yaşına göre olağanüstü bir hızla kaçıp gider.

Tuna nehrinin buzları erimiştir. Markiz yola koyulur ve yolda bir kurt görür. Gördüğü kurt, muhtemelen kılık değiştiren vurdalaklardır. Fransa'ya geri çağ-

rıldığında da aynı yoldan geçer ve Zdenka'yı görebilmek ümidiyle evlerine uğramak ister. Ancak bir keşişten öğrendikleri karşısında şaşırır. Yaşlı Gorça kalbine saplanan bir kazıkla ölmüştür. Ama ölmeden önce torunun kanını içmiş ve onu da bir vurdalak yapmıştır. Çocuk bir gece eve geri dönüp ağlayarak çok üzüldüğünü söyleyince annesi dayanamayıp içeri alır. Çocuk da öldürünceye dek annesinin kanını içer ve kadın gömülür. Ancak mezarından kalkıp küçük oğlunun kanını, sonra kocasının kanını ve sonra da kardeşininkini içmek üzere geri döner. Bütün aile ölür. Zdenka ise acısından aklını yitirir.

Markiz duyduklarına karşın merakına yenik düşer ve köye gider. Eve ulaştığında yorgunluktan hemen uykuya dalar. Uyandığında Zdenka'yı görür. Onu terk ettiği için kendini suçlar. Zdenka ise, onu bir an önce kaçması gerektiği; aksi takdirde akıbetinin belli olduğu konusunda uyarır. Markiz Zdenka'nın eskisi gibi duygulu ve masum olmadığını, bakışlarının bile değiştiğini anlar. Devamlı boynunda taşıdığı ikonaları artık takmadığını fark ettiğinde şüpheleri artar. Kaçmaya çalışır ama Zdenka gitmesine izin vermez. Zdenka'nın büyüünden kurtulamayan Markiz geceyi genç kadınla beraber geçirir. Ama Zdenka da babası Gorça gibi ceset kokmaktadır. Dışarıdan vahşi çığlıklar duymaya başlayan Markiz, gizlice kapıdan çıkarken, evin etrafına toplanan büyük bir vurdalak grubunun, pencerelere bastırdığı korkunç yüzlerini görür. Zdenka kaçmakta olan Markiz'in arkasından koşar ve atına zorla atlayarak adamı boynundan ısırmağa çalışır. Markiz, vurdalakların elinden güçlükle kurtulur. Kurgunun sonuna yaklaşıldıkça, akşam toplantısındaki dinleyiciler tedirgin olmaya başlar. Ya Markiz de bir vurdalak olduysa... Ya kurtulduğu bir yalan-sa...

Hikâye, Markizin romantik anlatıları kendi yaşına uygun bulmadığı ve gerçekçilik arayışında olduğu; şayet bir vurdalak olsaydı, bu hikâyeyi anlatmak yerine dinleyicilerin kanına susamış bir adama dönüşeceği hakkındaki şüpheli sözleriyle sona erer. Hem kurgusal dinleyici topluluğu, hem de Tolstoy okuru, Markiz d'Urfé'nin bir vurdalak olup olmadığından emin değildir. Anlatı, tekinsiz hisleri harekete geçirecek biçimde sonlanmıştır.

Vampir /Upır' (1841)

Aleksey Tolstoy'un vampirizm temasıyla kaleme aldığı kısa öyküsü *Upır'*, 1841 yılında Krasnorogski mahlasıyla yayınlanmıştır. 1839 yılında kaleme aldığı *Vurdalak Ailesi*'nin Rusçada ancak 1884 yılında yayınlandığı dikkate alındığında *Upır'*, yazarın vampirizm üzerine yayımlanan ilk eseridir.

İngiliz yazar John William Polidori'nin 1828'de Rusçaya çevrilen *The Vampyre* (1819) hikâyesinin etkisiyle kaleme alınan eser Rus edebiyat çevrelerinde ilgiyle karşılanmıştır. Eseri genel anlamda olumlu değerlendiren ünlü Rus edebiyat eleştirmeni Belinski (1842), yazarın kayda değer bir yetenek olarak nitelendirilebileceğini belirtir. Ancak kurguyu, korku hikâyeleriyle ünlünen ve Rus romantikleri üzerinde önemli ölçüde etkisi bulunan Alman yazar E.T.A. Hoffmann'ın entelektüel derinliğinden yoksun bulur.

Hikâyenin ana karakteri Runevski, katıldığı baloda tuhaf bir yabancı ile tanışır. Rıbarenko adındaki yabancı, o akşam baloya çok sayıda vampirin gelmesinden şikâyet etmektedir. Davetlilerden bazılarının cenazesine şahsen katıldığını iddia eden Rıbarenko, daha sonra İtalya'da başından geçen bir hikâyeyi anlatmaya başlar. Hikâye, Tolstoy'un kişisel üslubunun bir yansıması olarak, davetlilerin gerçekten vampir olup olmadığına ya da hikâyenin anlatıcının aklî dengesinin kaybına delalet edip etmediğine, okuyucunun karar vereceği şekilde, müphem ifadelerle sunulur:

-Hayır, kimseyi aramıyorum. Sadece bu geceki baloda upırlar görmek tuhaf geldi. -Upır mı, nasıl yani?, diye tekrarladı Runevski. -Evet upır, diye soğukkanlılıkla yanıtladı yabancı. Siz onlara nedense vampir diyorsunuz, ama sizi temin ederim onlar hakiki Rus upırı. Avrupa'da ve hatta Asya'da bulunsalar da onların adı, tamamen Slav kökenli olduğu için upırdır. Her şeyi Latinceye çevirmeye meraklı Macar rahipleri tarafından isimleri çarpıtılmış ve upırdan vampir yapılmıştır. Vampir, vampir!, diye küümseyerek tekrarladı, sanki Ruslar hayalet yerine fantom¹ ya da revenant² mı diyordu! (Tolstoy, 1841).

Rıbarenko Runevski'ye kendi torununun kanını emmeyi planlayan yaşlı bir kadını gösterir. Runevski, yabancının anlattıklarını dinlerken kulaklarına inanamaz. Baloda upır olduğunu düşündüğü kişilerin hikâyelerini tek tek anlatan adamın delirdiğini düşünür.

Runesvki, baloda dans ettiği Daşa'yı görebilmek için sık sık kızın ailesini ziyaret eder. Bu ziyaretleri dolayısıyla Rıbarekno'nun anlattıklarının saçmalığına kendisini giderek daha çok inandırır. Bir gece Daşa görünümünde bir vampirle karşılaştığında bile düşüncelerinde ısrar eder. Başka bir gece, boynundan kan emilen Daşa'nın da aralarında bulunduğu bir vampir ayinine tanıklık eder. Gördüklerinin gerçek olup olmadığından emin değildir; ancak Daşa'nın boynunda hala belirgin bir yara izi vardır.

1 phantom: İng. hayalet.

2 revenant: Fr. kökenli İng. (ölümden sonra) geri dönen, dirilen.

Siyasal Korku Metaforları Olarak Vampirler, Kan Emiciler, Ölümünden Sonra Dirilenler

“Sermaye, tıpkı bir vampir misali, ancak canlı emeğin kanını emerek yaşayabilen ölü emektir; ne kadar çok kan emerse, ömrünü o kadar uzatır.”

Karl Marx

Tarihin her döneminde kendilerini iç veya dış mihrakların saldırısı altında hisseden iktidarlar, bu gruplarla mücadele edebilmenin en etkili yolunun, onları halk nezdinde itibarsızlaştırmak olduğunu keşfetmişlerdir. Bu bağlamda, Orta Çağ Avrupası’ndaki cadı avlarına benzeyen vakalar meydana gelmiş ve Osmanlı toplumsal yaşamını etkisi altına almıştır.

Türk geleneğindeki ‘cadı’, Batı inanışlarındaki ‘vampire’a karşılık gelmektedir. Bu inanca göre cadılar, mezarlardaki taze ölüleri çıkarıp ciğerlerini yerler (Boratav, 2012: 46). Osmanlı topraklarında vampirizmle ilişkili cadılık vakaları halk arasında öylesine korku salmıştır ki, 16. yüzyıl Osmanlı Şeyhülislamı Ebûssuûd Efendi’nin fetvalarında meselenin çözümüne yer verme zorunluluğu doğmuştur. “Selânîk’teki bir köyde Hristiyan taifesinden bir kişinin öldüğü, ancak gömüldükten birkaç gün sonra gece yarısında akrabalarının kapısına gelerek onlara beraber bir yerlere gitmeyi teklif ettiği anlatılmaktadır. Kapısına geldiği kişi kendisiyle beraber giderse, birkaç gün sonra o kişinin de öldüğü belirtilmekte ve bunun çaresi sorulmaktadır” (Doğan, 2013: 232).

Şeyhülislam Ebûssuûd Efendi konuya ilişkin verdiği fetvada, cadı olduğu kesinleşen şahsın karnına kazık saplanması, başının kesilip ayakların dibine yerleştirilmesine, şayet bunların hiçbirinden sonuç alınamazsa, yakılmasına müsaade etmiştir. Ebûssuûd Efendi’nin konuya ilişkin cevabı Yaltırık’ın günümüz Türkçesine aktardığı biçimiyle şöyledir:

Elcevap: Bu takım işlerin hikmet ve illetini açıklamada dil aciz ve zihinler kusurludur ve araştırmada ehil olanların uzun uzadıya açıklamalarına uygun değildir. Ortadan kaldırılmasına çare şudur: Olayın olduğu gün mezara gidip önce çıplak bir sopayla [uğurlu sayarak] kalbine ulaşacak şekilde yere çaksınlar, beklenendir ki [hortlak/ölü] defedilsin. Eğer olmazsa, benzinde kızılama olursa [yani tenine kandan kırmızılaşmışsa] başını kesip ağının olduğu yere atsinlar. Eğer bozulmayı bırakmışsa [yani ceset çürümüş ise] başını kesip ölünün ağağının ucuna koysunlar). Olduğu kadar bu aşamalarla ortadan kaldırılamamışsa, cesedi çıkarıp ateşte yakınlar. Selef-i sâlihîn zamanlarında [yani İslam’ın ilk yüzyılında yaşayan Müslümanların döneminde] ” ateşte yakmak pek çok kez olmuştur (Yaltırık, 2013: 205).

Osmanlı’da cadı avına ilişkin bir diğer örneği, Tırnova Cadıları vakası olarak anılan ve yeniçerilerin mezarlarından kalkıp halka musallat olduğu yönünde-

ki iddialar teşkil eder. 1324 yılında kurularak, Osmanlı Devleti’ne askeri alanda büyük başarılar kazandıran Yeniçeri Ocağı, öz disiplinden uzaklaştığı, bir isyan yuvası haline geldiği ve halkın canına ve malına kast ederek toplumsal karışıklığa sebebiyet veren bir kuruma dönüştüğü gerekçesiyle zamanla itibarını kaybetmiştir. II. Mahmud döneminde, 1826 yılında yeniçerilerin katledilmesi yoluyla ocak ortadan kaldırılmıştır. Bu süreç tarihe Vaka-i Hayriye (Hayırlı Olay) olarak geçmiştir.

İlber Ortaylı, II. Mahmud’un merkezi otoriteyi restore etmek, 19. yüzyılın gereklerine göre yeniden kurmak için bazı tedbirler ve sert uygulamalara gitmek zorunda kaldığını belirtir. Yeni rejimin Yeniçerileri karalayarak, kamuoyunun destek ve sempatisinden uzaklaştırmak için, yeni propaganda tekniklerine başvurduğunu kaydeder: “Takvim-i Vekayi’nin Ağustos 1833 yılı nüshalarında birinde; Tırnova’da cadılık (vampir) vakası diye iki yeniçerinin (Abdi Alemdar ve Ali Alemdar) mezarlarının açıldığı, geceleri dirilip vampirlik yaptıklarının anlaşıldığı haberi veriliyordu” (Ortaylı, 1995: 281-2). Bu haber bir yazıyla 1833 yılında Tırnova kadısı Ahmet Şükrü Efendi tarafından hükümet merkezine gönderilmiş ve ilgili gazetenin 69. sayısında yayınlanmıştır.

Tarihçi Reşad Ekrem Koçu’nun ifadelerine göre Abdi Alemdar ve Ali Alemdar ölmeden evvel halka türlü kötülükler etmiş, cana kıymış, mal yağmalamış, ırza namusa tecavüz etmiş; ocakları lağvedildiği zaman her nasılsa yaşlarına riayet olunarak cellada verilmemiş, ecelleriyle ölmüşlerdir. Ölümünden sonra, halkın yakasını bırakmadıkları ve birer cadı olarak musallat oldukları efsanesi dolaşmaya başlamıştır. Cadıcı Nikola (cadı avcısı) bu kötü ruhları kovmak için mezarlarından çıkarıldıktan sonra cesetlerin göbeğine ağaç kazık çakılmasını ve yüreklerinin kaynar suyla haşlanmasını salık vermiştir:

1833 yılında o zamanlar Türk idaresinde bulunan Bulgaristan’ın Tırnova kasabası kadısı Ahmet Şükrü Efendi, bu kasabada yaşanan bir olayı “Tırnova’da cadı türedi, gün battıktan sonra ortaya çıkıyor, un, yağ, bal gibi şeyleri birbirine katıyor, yastık, yorgan ve bohçaları açıp dağıtıyor, insanlara saldırıp tecavüz ediyor. Bunu önlemek için Nikola adlı bir cadıcıyla pazarlık ettik. Mezarlıkta cadıların yerini buldu. Kalplerinin üzerine kazık çakıp, kaynar su dökerek öldürdük” diyerek hükümete resmi bir mektup yazmış, bu yazı devletin o zamanlar resmi gazetesi olan Takvim-i Vekayi’nin 19 Rebiülevvel 1249 tarih ve 68 numaralı nüshasında yayınlanmıştır (Koçu 1962: 310).

Yeniçeri ocağının kaldırılmasını takiben halk pa-dışaha tepki duymaya başlamıştır. Halkın gözünde bu katliamı haklı göstermek için propagandaları sürdüren devlet, yeniçerilerin dirileriyle olduğu kadar ölüleriyle de ilgilenmiştir. Tırnova Cadıları vakasının yayılması-

nın ardından mezarlıklarda yeniçeri kabirlerinin taşları kırılır. “Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasından yaklaşık yedi yıl sonra bile bu hoşnutsuzluk ve nefret dinmemiş olacak ki, Tırnova’da meydana gelen bu ‘cadı’ olayının, yeniçerileri kasten kötölemek ve şerlerinin neredeyse ölümlerinden sonra bile devam ettiğini vurgulamak için uydurulduğu açıktır” (Doğan, 2013: 232).

Tırnova Cadıları olayında görüldüğü üzere, ölümden sonra dirilenlere ilişkin efsanelerin çoğu kez siyasal dönüşüm süreçlerindeki bastırılmış korkuları yansıtmak üzere halk arasında yeniden canlandırıldığı açıktır. İlgili fetvada meselenin son çözüm yoluna dikkat edilecek olursa, Avrupa’daki cadı avlarında kullanılan ateşte yakma yönteminin tavsiye edildiği görülecektir.

A.K. Tolstoy’un vurdalak hikâyesi, vampirizmin bulaşıcı olduğunu ve Türk asıllı kanun kaçağı Alibek’in peşine düşen ihtiyar adama Türklerden bulaştığını ima etmektedir. Hikâye mekânı olarak bir Sırp köyü tasvir edilmiş, uzun yıllar Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan, efsanenin doğduğu topraklar tercih edilmiştir.

Tolstoy, vampirizmin kurgusal kaynağı olarak Alibek adında bir kanun kaçağını işaret etmiş, tipik ve yaygın bir Türk ismi olan Ali’yi tercih etmiştir. Bu seçim, Sırbistan’ın Ibar Valley bölgesinde, Sırp lar arasında anlatılan cadı hikâyesinde yer alan Ali Ağa’yı hatırlatmaktadır. Aycibin’in aktardığına göre, bölgenin subaşı Ali Ağa, kendisine başvuran bir adama, karısını cadı lıktan kurtarmakta yardımcı olmuştur. Hikâyedeki Ali Ağa’nın olaya hâkimiyetinden, Türkler’in cadılara gayet alışkın olduğu anlaşılmaktadır (Aycibin, 2008: 58). Ayrıca Osmanlı’daki cadı avları sürecinde Tırnova Cadıları vakasında adları geçen iki yeniçeriden birinin isminin Ali olması, muhtemelen Tolstoy’un efsaneyi bu şekliyle işitmesine ve haydut tiplemesine Alibek ismini vermesine neden olmuştur. Ayrıca “halk inancına göre, vampirler kan emmenin yanı sıra açlık, kuraklık gibi zararlara neden olabilirler” (Uzelli, 2016: 196). Hikâyede Alibek’in halkı soyan bir haydut, yol kesen bir kanun kaçağı olarak tasvir edilmesi, vampirin kan emmek dışında halka verirdiği zararlarla uyusmaktadır.

Kont Dracula efsanesi de, Türklerin vampirlerle aynı metinlerde anılmasına etki etmiştir. Acımasız bir Türk düşmanı olarak ün salan Vlado, 1450’de bir gö-nüllü ordusunun başında Osmanlılara karşı savaşıysa da, Fetih’ten kısa süre sonra saf değiştirerek Osmanlı-ların tarafına geçmiştir. Eflâk’ı ele geçirmesi karşılığın-da Voyvoda (Prens) unvanını elde etmiş ve bir kaleye yerleşmiştir: “Sadist ruhlu, kan dökmekten, eline ge-çeni kazığa çaktırmaktan korkunç bir zevk alan Vlado Dracul (Ejderha) zamanla ipin ucunu iyice kaçırıyor ve 1477’de, Ordea savaşında, Osmanlılar tarafından yok

ediliyor. Yıllar geçiyor ve günün birinde mezarı açıldı-ğında içi boş bulunuyor...” (Scognamillo, 1993: 25).

Ortaya çıkışından yüzyıllar sonra vampirizmin, ekonomik ve siyasal bozuklukların metaforu biçimin-de uyarlandığını vurgulayan Davenport-Hines’a göre, Kazıklı Vladla ilişkilendirilen vampirlik; siyasal yolsuz-luk, zimmetine para geçirme, aristokratların parazit ya-şam şekli, tekeli kapitalizm, dış güçlerin oyunları, duy-gusal şantaj, cinsel kokuşma, baştan çıkarma ve zührevi hastalıklar gibi yıkıcı aşırılıkları ve davranışları temsil eder. İrlandalı yazar Bram Stoker, British Museum’da araştırma yaparken Kazıklı Voyvoda efsanesiyle karşı-laşmış ve edebiyat dünyasının en ünlü vampir romanı olan *Dracula*’yı kurgulamak için ulaştığı bilgilerden il-ham almıştır (Davenport-Hines, 2005: 276).

Romanda vampirizm paranoyasının sadece Türklerle değil, Ruslara da yöneltildiği görülür. Söz ko-nusu korku ve düşmanlık, Kırım Savaşı’na dayanmakta ve I. Dünya Savaşı’na dek uzanmaktadır. Rus emper-yalizminin yayılması, Britanya İmparatorluğu’nun ve Doğu’daki İngiliz emperyalist planlarının sürdürülme-sinde çözümsüzlüklere neden olur ve Bram Stoker bu problemlere ‘hayali bir çözüm’ yolu sunar. *Drakula*, İn-giltere’nin, Kırım Savaşı’nda Rusya’ya karşı yürüttüğü şüpheli istiladan dolayı yayılan kötü şöhretini düzelt-meyi ve Rusya’nın, İngiltere’nin Hindistan ve Orta Asya sömürgelerindeki planlarından kaynaklanan endişeleri-nin ortadan kaldırılmasını başarır. *Kefenli Kadın*’da, İn-giliz emperyalist savaşçılarından oluşan bir grup, Bal-kanlar’da daimi bir İngiliz kolonisi ve bir Slav sömürge devleti kurar. Bu hamle, sadece Rusların bölge üzerinde-ki emellerini boşa çıkarmakla kalmaz, romanın geçtiği zamanda İngiltere’nin en büyük rakibi olan Almanya ile yüzyıl dönümünde müttefik olan Türkiye’nin, Balkan-larda ilerlemesini önlemek için İngiltere’ye imkân sağ-lar (Cain, 2006: 3). *Bram Stoker ve Rusofobi: Kont Drakula ve Kefenli Kadın*’da Britanya’nın Rusya Korkusunun İfadesi adlı çalışma, 19. yüzyıl İngilteresi’ndeki Rusya karşıtı gö-rüşler ile Stoker’ın sırasıyla 1897 ve 1909 tarihli iki vampir hikâyesi arasında bağ kurmaktadır. 1800’lerde İngiltere’nin Rus düşmanlığı, halkın ve hükümetin söylemlerinde dile getirilmiş ve John Howes Gleason’ın 1950 tarihli *Büyük Britanya’da Rusofobi’nin Kökenleri: Politika ve Düşünce Etkileşimi Üzerine Bir Çalışma* adlı eserinde ortaya kon-muştur.

Sonuç ve Değerlendirme

Rus yazar Aleksey Konstantinoviç Tolstoy, de-neye tabi tutulup açıklanamayan her şeyi reddeden po-zitivist natüralizme karşı çıkmış ancak bilimi bir bütün olarak reddetmemiştir. Buna karşılık onun Hristiyan metafizik idealizmine yönelimi, eserlerindeki misti-

sizm unsurlarını açıklamaktadır (Solodkova, 2012: 126). Gerçeküstü unsurların Rus edebiyatında önemli ölçüde yaygınlık kazandığı bir dönemde, 19. yüzyılın ilk yarısında Tolstoy, kaleme aldığı *Vurdalak Ailesi* ve *Uprı* öykülerinde vampir inancı temasını işlemiştir. Tolstoy'un vampirleri, ahlâki kaygılar taşımayan, insan kılığında dolaşan şeytani varlıklar olarak sunulurlar. Ruhsal anlamda dönüşmeleri ve iyileşmeleri imkânsızdır. Kurbanlarına kötülük ve ölüm taşırlar (Nikol'skiy, 2016: 15). Yazarın vampir temasını işlediği eserlerinde, kan bağının laneti kadar, düello ya da cinayet sonucu kan dökülmesi gibi felaketler, olay örgüsünde kan motifinin belirleyici etkisini gösterir (Volga, 2016: 88). Dünyada Gotik edebiyatın popülerliği son bulurken ortaya çıkan *Uprı*, bir edebi geleneğin anlaşılması ve yansıtılmasıdır. Tolstoy'un vampir hikâyelerinin sınırları içinde, klasik Gotik yazarlarının eserlerinde toplayamadığı kadar çok Gotik motif ve kurgu şemasının bir araya getirilmesinin nedeni budur (Polyakova & Fedunina, 2006: 19).

Aydınlanma'nın ürünü ve ona yönelik bir eleştiri olarak klasik Gotik roman, gelecek kuşakların ilgi odağı ve ilham kaynağı haline gelmiştir (Razumovskaya, 2014: 52). Modern neogotik edebiyat, klasik Gotik romanda kullanılan geleneksel unsurları taşımakla beraber, postmodernizmin getirdiği melezleşme, montaj, metinler arasılık gibi teknik imkânlardan faydalanır (Bagauv, 2013: 32). Sarpkaya (2015), folklorik malzemenin beslenen korku sineması gibi modern türlerin "halk bilgisi ürünlerinin sağladığı kültürel kodlardan, birikimden beslenilerek bu alanın sanatçıları tarafından üretilmiş ve izleyici kitlesine zarar vermeyen, gerçek dışı ve soyutlanmış bir korku deneyimi sunan" kurgular olduğunu belirtmektedir. Nitekim Tolstoy'un beyaz perdeye de uyarlanmış olan Gotik öykülerinde olaylar 'soyutlanmış bir korku deneyimi' olarak aktarılmaktadır. *Vurdalak Ailesi* öyküsünde, anlatıcı Markiz, esasında anlatacaklarını hatırlamanın kendisine hiç de keyif vermediğini ve korkunç bir hikâye olduğunu; buna karşılık arkadaşlarına anlatmaktan mutluluk duyacağını belirtmektedir. Zira tehlike geride kalmış ve sadece kurmacanın sınırlarında keyif kaynağı olmaya başlamıştır; böylece korku unsuru, estetik sürece eklenmiştir.

Bu çalışma, mitolojiden folklorla aktarılan vampir inancının bir siyasal metafor olarak yüklendiği anlam dünyasını ortaya koymaya çalışmıştır. Bu bağlamda, Rus yazar A.K. Tolstoy'un döneminin romantik edebi eğilimlerinin yanı sıra, popüler bir tür olan gotik kurguyu örneklediği *Vurdalak Ailesi* ve *Vampir* adlı öyküleri edebiyat sosyolojisi yöntemiyle analiz edilmiştir. Tolstoy'un, öykülerinde Balkanlarda Osmanlı hâkimiyetine duyulan tepki nedeniyle yaygınlık kazanan, Türklere yönelik korku ve düşmanlık söylemini yansıtan vampirizm efsanelerine yer verdiği tespit edilmiştir.

İşgalci yabancılar olarak vampirlik suçlamasıyla ötekileştirilenlerin, Türk tiplerleriyle sınırlı kalmaması dikkat çekicidir. 16. yüzyıl Osmanlı Şeyhülislamı Ebûsuûd Efendi'nin -gayrimüslim tebaadan kimselerin mezarlarından kalkıp halka musallat olması konusunda kendisine gelen sorulara cevap olarak- vampirin ortadan kaldırılmasına ilişkin çarelerle uyum gösteren fetvası bulunmaktadır; bu durum Müslüman halkın gayrimüslimlere yönelik endişelerini yansıtmaktadır. Türkler arasında dönemsel koşullar gereği değişime uğrayan kurumların lağvedilmesi sonrasında vampirizm ve cadılık suçlamalarına, aynı milletin ve dinin mensupları arasında bir propaganda aracı olarak başvurulduğu gerçeği, Tırnova Cadıları vakasında somutlaşmıştır. Slav inanışları aracılığıyla Batı dünyasını etkileyen vampirizm, Batılı ülkelerin Ruslar tarafından mağlup edilme korkusunu da yansıtmıştır. İrlandalı yazar Bram Stoker'ın vampir efsanesine can veren ünlü romanı *Dracula*'da kullanılan simgeler yoluyla İngilizlerin Rus işgali endişeleri vurgulanmıştır. Karl Marx'ın *Kapital*'inde (1967: 224) sermaye emek ilişkisi üzerine görüşlerinde önemli bir mecaz olarak kullanılan vampirizm, tarih boyunca kültürel sahada çok çeşitli güç ve sınıf çatışmalarının, ötekileştirme propagandalarının malzemesi olarak kullanılmış ve birbiriyle pek çok yönden çelişen düşmanlık söylemlerinde etkin bir metafor olmuştur.

KAYNAKLAR

AYCİBİN, Zeynep. "Osmanlı Devleti'nde Cadılar Üzerine Bir Değerlendirme" *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 24 (2008): 55-69.

BAGAUV, Yuliya Dinarovna. "Neogoticheskiye syuzhety v sovremennoy khudozhestvennoy kul'ture" *Gumanitarnyy vektor* 36 (2013): 30-32.

BELINSKIY, Vissarion Grigorievich. "Uprı. Sochineniye Krasnorogskogo" *Sobraniye sochineniy v devyati tomakh, Tom chetvertyy. Stat'i, retsenzii i zametki*. Moskva: Khudozhestvennaya literatura, 1979.

BORATAV, Pertev Naili. *Türk Mitolojisi*. Çev. Recep Özbay. Ankara: BilgeSu, 2012.

CAIN, Jimmie E. *Bram Stoker and Russophobia: Evidence of the British Fear of Russia in Dracula and The Lady of the Shroud*. USA: McFarland & Company, 2006.

CHUDINOV, Valeriy Alekseyevich. "Slavyanskaya mifologiya i russkiy korneslov" (2000). <http://www.idildergisi.com>

chudinov.ru/slavyanskaya-mifologiya-i-russkiy-korneslov/ (Erişim tarihi Nisan 2018)

DAVENPORT-HINES, Richard. *Gotik: Aşırılık, Kötülük ve Yıkımın Dört Yüzyılı*. Çev. Hakan Gür. Ankara: Dost, 2005.

DOĞAN, Cem. "Osmanlı Devleti'nde Cadı Avı Var mıydı? (Karşılaştırmalı Bir İnceleme)" *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 1 (2013): 218-240.

FEDOTOVA, L.V. "Zhanrovaya spetsifika proizvedeniy russkikh romantikov" *Vestnik Adygeyskogo gosudarstvennogo universiteta* 1 (2008): 127-130.

GRIGOR'YEVA, Ye.V. "Klara Riv i poetika goticheskogo romana" *Izvestiya vuzov. Severo-kavkazskiy region. Obshchestvennyye nauki* 5 (2011): 96-100.

GÜNAL, Zeynep. V.F. *Odoyevski ve Öyküleri*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.

KARAKURT, Deniz. *Türk Söylence Sözlüğü: Açıklamalı Ansiklopedik Mitoloji Sözlüğü*. 2011. (elektronik kitap) <http://books.google.com.tr> (Erişim tarihi Nisan 2018)

KOÇU, Reşad Ekrem. "Tırnova Cadıları" *Türk Folklor Araştırmaları* 1 (1962): 154.

MARX, Karl. *Capital: A Critique of Political Economy*. Tr. Samuel Moore & Edward Aveling. New York: International Publishers, 1967.

NIKOL'SKIY, Ye.V. "Obrazy vampirov v povest-yakh V.V. Dalya i A.K. Tolstogo v kontekste yevropeyskogo romantizma" *Studia Humanitatis* 1 (2016): 1-16.

ORTAYLI, İlber. "Tarikatlar ve Tanzimat Dönemi Osmanlı Yönetimi" *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 6 (1995): 281-287.

ÖKSÜZ, Gamze. *Rus Mitolojisi*. İstanbul: Çeviribilim, 2014.

POLYAKOVA, A.A. & Fedunina O.V. "Goticheskaya traditsiya v proze A. K. Tolstogo (Upyr)" *Novyy*

filologicheskii vestnik 2 (2006): 47-61.

RAZUMOVSKAYA, O.V. "Ponyatiye o goticheskom i neogoticheskom stile v kontekste istorii literatury" *Vestnik RUDN seriya Literaturovedeniye* 4 (2014): 48-53.

SARPKAYA, Seçkin. "Batı Mitolojisine On Dakika Ara Beyaz Perdede Türk Mitolojisi: 2004-2014 Arası Türk Korku Filmlerinin Halk Bilimi Açısından İncelenmesi" *II. Genç Akademisyenler Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Ankara: Gazi Üniversitesi (2015): 215-231.

SARPKAYA, Seçkin. "Türk Kültüründe Vampir: Türk Dünyası Anlatıları ve İnançlarından Hareketle Türk Kültüründe Kan İçen Olağanüstü Varlıklar" *III. Genç Akademisyenler Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ankara: Gazi Üniversitesi (2016): 583-615.

SCOGNAMILLO, Giovanni. *İstanbul'un Gizemleri: Büyüler, Yatırlar, İnançlar*. İstanbul: Altın Kitaplar, 1993.

SOLODKOVA, S.V. "K voprosu o metafizicheskikh nachalakh v mirovozzrenii A.K. Tolstogo" *Izvestiya VGPU* 1(2012): 126-130.

ŞİRİN-USER, Hatice. "Vampir" *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 2 (2010): 119-130.

TOLSTOY, Aleksey Konstantinovich. *Upyr'* (1841). Biblioteka Maksima Moshkova http://az.lib.ru/t/tolstoj_a_k/text_0170.shtml (Erişim tarihi Ekim 2017)

TOLSTOY, Aleksey Konstantinovich. *Sem'ya vurdalaka* (1884). Biblioteka Maksima Moshkova http://az.lib.ru/t/tolstoj_a_k/text_0180.shtml (Erişim tarihi Ekim 2017)

UZELLİ, Gönül. *Slav Mitolojisi İnanışlar ve Söylenceler*. İstanbul: Yapı Kredi, 2016.

VATSURO, Vadim. *Goticheskiy roman v Rossii*. Moskva: Novoye literaturnoye obozreniye, 2002.

VOLGA, A.N. "Motiv krovi v povesti A.K. Tolstogo Upyr'" *Vestnik Bryanskogo gosuniversiteta* 3 (2016):

88-90.

WILSON, Katharina M. "The History of the Word Vampire" *Journal of the History of Ideas* 4 (1985): 577-583.

YALTIRIK, Mehmet Berk. "Türk Kültüründe Hortlak-Cadı İnanışları" *Tarih Okulu Dergisi* 16 (2013): 187-232.